

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Internationale solidariteit: naar een nieuwe betrokkenheid van de christendemocratie op Europa en de wereld

De Europese en internationale betrokkenheid van Nederland staat in de vigerende politieke verhoudingen onder druk. Een heroriëntatie op internationale solidariteit is daarom van belang, zeker nu zich op het wereldtoneel structurele veranderingen voltrekken in de geopolitieke machtsverhoudingen. De traditie van de christendemocratie biedt handvatten om te komen tot een samenhangende visie, waarin de Europese samenwerking wordt geïntensiveerd, het defensieapparaat beter wordt benut en ontwikkelingssamenwerking een bredere invulling krijgt.

door Jaap de Hoop Scheffer

De Hoop Scheffer is hoogleraar op de Pieter Kooijmansleerstoel aan de Universiteit Leiden en was minister van Buitenlandse Zaken en secretaris-generaal van de NAVO.

HET ZIJN GEEN GOUDEN TIJDEN voor hen die een stevige internationale en Europese betrokkenheid van Nederland bepleiten. Internationale betrokkenheid, of zo u wilt internationale solidariteit, betekent meer dan alleen ontwikkelingssamenwerking. Internationale en Europese betrokkenheid behoren tot de fundamenteën van het CDA, maar vooral op dit laatste thema zitten wij met de naald nog in de groef van eind zestiger jaren van de vorige eeuw. Onze gedachten zullen zich op dit terrein moeten vernieuwen en aanscherpen, om zo een bestendige, christendemocratische visie

te ontwikkelen, die is toegesneden op de grote veranderingen en vraagstukken van de eenentwintigste eeuw.

NATIONALE STRUBBELINGEN OVER INTERNATIONALE SOLIDARITEIT

Te midden van alle internationale ontwikkelingen willen enkele politieke partijen op de flanken weinig weten van het buitenland, maar ook het politieke midden – al dan niet nieuw of radicaal – heeft betere tijden gekend. Op het Europese terrein zijn vvd en cda, na een kort mislukt experiment met het afwerpen van enkele Europese veren, sinds de zomer van 2011 weer op het spoor van hun jarenlange betrokkenheid bij het vallen en opstaan van het proces van Europese integratie. Ook vanuit de PvdA bleef het Europese geluid gelukkig gehoord. Het conceptverkiezingsprogramma van het cda biedt goede hoop op een positief getoonzette campagne.

De substantiële Nederlandse betrokkenheid bij de NAVO-operatie in Afghanistan vond zijn einde met de val van Balkenende IV. Dit na jarenlange – nogal vruchteloze – parlementaire debatten of het hier een ‘vechtmissie’ dan wel een ‘wederopbouwmissie’ betrof. Vruchteloos, omdat het vanaf het begin van de internationale betrokkenheid bij Afghanistan duidelijk was dat zonder stabiliteit geen wederopbouw en zonder wederopbouw geen stabiliteit te realiseren is. Voor stabiliteit moest ook gevochten worden, maar daar werd liever zo weinig mogelijk over gesproken.

Wat in Afghanistan rest is de politiemissie in Kunduz, waarbij alles wat in de verste verte reikt naar militair optreden moet worden uitgesloten op straffe van het verlies van een parlementaire meerderheid. Gelukkig mogen Nederlandse F-16's in nood verkerende militairen van onze bondgenoten bijstaan, maar zelfs dit was om duistere redenen lange tijd omstreden.

Natuurlijk, Nederland sprak een bescheiden woordje mee bij de NAVO-luchtacties boven Libië onder VN-mandaat en is actief bij de bestrijding van piraterij. Onze diplomaten moesten betrokkenheid tonen door de boer op te gaan om de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven te behartigen (ze hebben nooit anders gedaan overigens) vanuit de betwistbare veronderstelling dat politieke en economische diplomatie van elkaar te scheiden zijn. Betrokken zijn is immers meer dan kaas verkopen, hoe goed wij daarin ook waren en zijn.

En hoe zit het met die andere belangrijke poot van internationale betrokkenheid: de ontwikkelingssamenwerking? Hier komen we op de afdeling ‘gemengde berichten’. Dat een fors debat is ontstaan over nut, noodzaak en doelstellingen van ontwikkelingssamenwerking is een positieve ontwikkeling. Soms is het nuttig door anderen gedwongen te worden de eigen uitgangspunten te herijken. Het is echter een valse start als deze

discussie uitsluitend wordt gevoerd met in het achterhoofd een megabezuiniging op het budget voor ontwikkelingssamenwerking in plaats van te koersen op een beleid dat beter past in onze huidige tijd en wereld. Hier zal het CDA lef moeten tonen en ongebaande paden moeten durven bewandelen.

INTERNATIONALE ONTWIKKELINGEN: VERSCHUIVENDE GEOPOLITIEKE MACHTSVERHOUDINGEN

Hoe zal de wereld er in het tweede decennium van de eenentwintigste eeuw uitzien? Ten eerste als de wereld van de ‘dubbele draai’, de vertaling van het Engelse woord *pivot*. We lezen en horen immers veel over de *pivot to Asia*, die onder leiding van de zich als *Pacific President* afficherende Obama door de Verenigde Staten wordt gemaakt. Maar we vergeten vaak de tweede draai: verschillende Aziatische landen – en niet de minste – maken de draai richting Afrika, hetgeen grote gevolgen heeft voor het Afrikaanse continent.

Ten tweede als de wereld waarin Europa – en ‘het Westen’ in bredere zin – niet langer de dienst uitmaken. Bij de nieuwe financiële en economische krachtpatsers als China en India gaat het ontwikkelen van politieke en militaire macht in hoog tempo voort. Veel internationale organisaties zijn tot stand gekomen in het tijdperk van westerse dominantie, hetgeen nog valt af te lezen uit de samenstelling van de VN-Veiligheidsraad. Nieuwe spelers hebben

Europa – en ‘het Westen’ in bredere zin – zullen niet langer de dienst uitmaken in de wereld

daar begrijpelijkerwijs moeite mee. De vlucht die de zogenaamde G20 heeft genomen, is een voorbeeld van een niet op een verdrag of internationale rechtsregels gebaseerd samenwerkingsverband waar de invloedrijke landen aan tafel zitten en invloed uitoefenen, ook al zijn hun onderlinge belangen vaak tegenstrijdig.

Ten derde zal de wereld worden gekenmerkt door de voortschrijdende globalisering, met alle positieve en negatieve gevolgen van dien. Degeenen die denken dat – overdrachtelijk gesproken – het bouwen van een hek om ons land of het ophogen van de dijken de boze buitenwereld achter de horizon doet verdwijnen, draaien zichzelf en hun kiezers een rad voor ogen. Een allerm minst volledige opsomming van potentiële bedreigingen van onze stabiliteit en veiligheid – van terrorisme tot klimaatverandering, van de verspreiding van massavernietigingswapens tot massale migratie of van cyberaanvallen tot energieschaarste – leert ons dat

geen begin van een oplossing voor welke van deze problemen dan ook te vinden is anders dan langs de weg van internationale samenwerking en betrokkenheid.

De belangrijke vraag, die hopelijk ook voluit in de komende verkiezingscampagne aan de orde zal komen, is: hoe luidt de opdracht voor een maximale internationale betrokkenheid van Nederland? Zeker christendemocraten zijn het aan hun stand verplicht om een helder en eigentijds antwoord te formuleren, omdat zij van oudsher staan in een jarenlange Europese en internationale traditie.

Het antwoord op die vraag moet worden gevonden langs een drietal lijnen: (1) intensievere samenwerking in de Europese Unie (EU), (2) de inzet van het defensieapparaat waar nodig, en (3) een bredere definitie van het begrip ontwikkelingssamenwerking.

INTENSIVERING VAN DE EUROPESE SAMENWERKING

Het Nederlandse belang vraagt om een krachtige inzet ter versterking van de Europese Unie. Op het fiscale c.q. monetaire vlak betekent dit het vervolmaken van het bestuur van de Europese Monetaire Unie (EMU) door

Het Nederlandse belang vraagt om een krachtige inzet ter versterking van de Europese Unie

het verder overdragen van nationale soevereiniteit, zoals reeds is geschied met de aan eurocommissaris Rehn gegeven bevoegdheden inzake budgettaire discipline. Het optrekken van een rookgordijn, zoals geprobeerd door het kabinet-

Rutte met de mantra 'er wordt geen soevereiniteit overgedragen', is het voor de gek houden van de kiezer. Men kan geen Europese Monetaire Unie in stand houden zonder een goed en slagvaardig centraal bestuur. Het uitvallen ervan, een vurige wens van sommige Nederlandse politici, is een te hoge prijs, die uiteindelijk ook door de Nederlandse burger en kiezer zal worden betaald. Deze discussie staat overigens los van de vraag of alle huidige zeventien eurodeelnemers in de EMU zullen kunnen blijven. Deze vraag zonder reserve bevestigend beantwoordt wordt steeds moeilijker, gezien de huidige enorme verschillen in competitiviteit.

Op het terrein van het buitenlands en veiligheidsbeleid dient Nederland in EU-verband rekening te houden met de eerdergenoemde geopolitieke machtsverschuivingen. Die leiden bij de grotere EU-partners als Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk tot afnemende aandacht voor een coherent Europees buitenlands beleid. Dit geldt zeker voor hun betrekkingen met landen als China, India en Rusland. Deze ontwikkeling

is niet in het belang van een land met de bescheiden omvang van Nederland. Mensenrechten, wapenbeheersing, maar ook een serieus debat over de militaire capaciteiten van de EU, zijn te belangrijke onderwerpen om ten onder te laten gaan in de bilaterale diplomatie van onze grotere Europese broeders.

Op het terrein van de handelspolitiek en concurrentieverhoudingen betekent betrokkenheid van Nederland het streven naar een zogenaamd *level playing field* binnen Europa (staatssteun aan bedrijven dient in alle EU-landen op grond van dezelfde criteria te worden beoordeeld). Hetzelfde uitgangspunt dient te gelden voor de verhouding tussen de EU, haar internationale partners en concurrenten.

De conclusie ten aanzien van de Europese Unie moet zijn dat voor de houdbaarheid van onze welvaart op de lange termijn een krachtige Unie van zeer groot belang is. De geschiedenis kent helaas vele voorbeelden van oplevend nationalisme en populisme in tijden van crisis. Het project Europa is echter te belangrijk om aan de valse profeten over te laten, die denken dat 'een hek om Nederland' de oplossing biedt voor alle problemen. Een land dat zeventig procent van zijn bruto nationaal product buiten zijn grenzen verdient, heeft hier geen keus.

Voor de goede orde: een volledig federaal Europa ligt zo ver achter de horizon dat het nauwelijks zin heeft veel politieke energie te besteden aan het bepleiten ervan. Nationale politici zullen hun democratische legitimatie altijd zoeken en ook moeten blijven vinden bij de kiezers met wie ze zich kunnen identificeren. Dat proces is onverbreekelijk verbonden met de nationale identiteit en derhalve met de natiestaat. Een Europese identiteit heeft nimmer bestaan, bestaat niet en zal er in de nabije toekomst ook niet komen. Die constatering neemt echter niet weg dat Europa is gediend bij een maximale Nederlandse betrokkenheid, ook als dat op sommige terreinen – zoals binnen de EMU – verdere overdracht van soevereiniteit betekent. Europa is ook eigenbelang, want Europa heeft alles te maken met het op langere termijn veiligstellen van onze welvaart. Het uiteenvallen van het monetaire bouwwerk staat hier haaks op.

Een voortrekkersrol van christendemocraten op het gebied van de Europese integratie is gewenst, zeker ook in de komende verkiezingscampagne. Constructief waar mogelijk, kritisch waar nodig. Als de Europese Commissie uit de bocht dreigt te vliegen met regelgeving die ons pensioenstelsel zou kunnen aantasten, dient de stormbal gehesen te worden, iets wat door de CDA-fractie ook reeds is gedaan. Betrokkenheid is hier een imperatief, maar uiteraard wel zonder oogkleppen.

DE INZET VAN HET DEFENSIEAPPARAAT

Een tweede hoofdlijn van internationale betrokkenheid is te vinden in de inzet van het defensieapparaat ter bevordering van de Internationale Rechtsorde (geschreven met hoofdletters, want rechtstreeks ontleend aan de Grondwet). Hier staat Nederland op behoorlijke achterstand. Sinds de val van de Muur is men nooit opgehouden het zogenaamde ‘vredesdividend’ te incasseren. De krijgsmacht is – net als in veel andere landen – ten prooi gevallen aan een nauwelijks in te tomen bezuinigingsdrift. Het

*De krijgsmacht is ten prooi
gefallen aan een nauwelijks in
te tomen bezuinigingsdrift*

debat over de vraag of de rollator al dan niet binnen de basisverzekering moet vallen trekt bredere sporen in de samenleving dan een bezuinigingstaakstelling van één miljard euro op een krijgsmacht die wordt geacht een permanente top-

prestatie te leveren, of dat nu de inzet in Afghanistan betreft of de bestrijding van piraterij. Ik hoor mijzelf en veel Tweede Kamerfracties zeggen dat onze vrouwen en mannen met het beste materieel worden uitgezonden, maar dat is langzamerhand holle retoriek geworden.

Tot welke missies de krijgsmacht in de toekomst zal worden geroepen laat zich moeilijk voorspellen. Weinigen zullen aan het begin van deze eeuw hebben voorzien dat een door de NAVO uitgevoerde missie in Afghanistan onder VN-mandaat zou leiden tot een operatie die zich over meer dan een decennium zou uitstrekken, met een uiteindelijk 150.000 man sterke troepenmacht. Te vrezen valt dat het begrip ‘falende staten’, met de hieraan gekoppelde risico’s voor onze veiligheid en stabiliteit, ook in de toekomst de inzet van militaire middelen noodzakelijk zal maken. Nederland behoort hier een actieve rol te blijven spelen. Ook hier geldt echter: adeldom verplicht. Voor het CDA geldt eveneens dat geen betrokkenheid gepredikt kan blijven worden, terwijl het omgekeerde wordt gedaan, namelijk: instemmen met het steeds verder snijden in het defensiebudget.

Daarnaast is een veel steviger Europese samenwerking nodig op het terrein van defensie. Dit betekent het gezamenlijk aanschaffen dan wel gebruiken van materieel, hetgeen de basis dient te zijn voor een kosteneffectievere en slimmere manier om de Europese defensiecapaciteit overeind te houden. Europa moet in staat worden geacht om ook zonder een Amerikaanse voortrekkersrol het verschil te maken. Een Europa dat slechts *soft power* kan projecteren, zal in de eerder beschreven wereld van de ‘dubbele draai’ niet serieus worden genomen. Waar de Verenigde Staten inmiddels inzien dat alleen militair optreden geen garantie is voor succes en zij zoe-

ken naar een goede invulling van het begrip *smart power*, dient binnen Europa het omgekeerde te gebeuren: het werken aan een geloofwaardige militaire capaciteit die, zo nodig ook zonder betrokkenheid van de Verenigde Staten, kan worden ingezet als aanvulling op niet-militaire middelen.

HERORIËNTERING OP ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Ontwikkelingssamenwerking vormt ten slotte een van de onmisbare elementen van de internationale betrokkenheid en het CDA neemt daarin een immer hoog geprofileerde rol in. Die positie heeft voor- en nadelen. Het voordeel is dat andere partijen en groepen weten dat tornen aan ontwikkelingssamenwerking onmiddellijk tot verzet en debat zal leiden, maar het nadeel is dat het CDA in de loop der tijd is gaan lijden aan een zekere overgevoeligheid voor noodzakelijke veranderingen. Dit heeft geleid tot het ontwijken van een broodnodig debat. Men zit voor een deel met de naald nog in de groef van eind zestiger jaren van de vorige eeuw. Toen bepaalde het Development Assistance Committee van de OESO welke vormen van hulp mogen worden gekwalificeerd als Official Development Assistance (ODA) en derhalve mogen meetellen bij de vraag of een land voldoet aan de internationaal overeengekomen norm van 0,7 procent van het bbp voor het budget van ontwikkelingssamenwerking. ODA is als begrip echter volledig achterhaald. Het gaat namelijk uit van een 'statelijke' wereld, waarin rijke landen arme landen helpen en waarin de kapitaalstromen van rijke naar arme landen voor zeventig procent bestonden uit ODA. Anno 2012 is dat nog maar 13 procent en wordt de rest van de kapitaalstromen onder meer gevormd door investeringskapitaal en commercieel krediet. Staten in de klassieke zin van het woord spelen in deze discussie een ondergeschikte rol.

Het begrip ODA moet derhalve op de schop, hetgeen hopelijk leidt tot een nieuwe architectuur voor ontwikkelingssamenwerking waarin voor het verstrekken van zachte leningen en garantiestellingen plaats is. Het bedrijfsleven – in de sector ontwikkelingssamenwerking lang beschouwd als een paard van Troje – moet daarin volledig participeren, onder het motto dat economische groei zonder de private sector niet mogelijk is. Met landen als China, India, Singapore en Qatar moet het gesprek worden aangegaan om gezamenlijk projecten op te zetten of te participeren in *venture capital*-fondsen. En Afrika wordt niet geheel overgelaten aan de nieuwe – vaak op eigenbelang ingestelde – weldoeners van de 'dubbele draai', maar daar plegen Europese landen hun eigen inzet, inclusief de nodige aandacht voor mensenrechten en goed bestuur. In die nieuwe architectuur worden door militairen uitgevoerde stabilisatiemissies in fragiele staten of conflictlanden, zoals het recentst in Uruzgan, vanaf het begin gefinancierd uit een budget dat

de klassieke scheidslijnen tussen defensie en ontwikkelingssamenwerking overschrijdt. Die nieuwe architectuur van ontwikkelingssamenwerking is derhalve niet langer het monopolie van de traditionele hulpsector.

Is dit alles vloeken in de kerk? Voor de oeso-ministers luidt het antwoord tot op heden bevestigend. Bij hen bestaat de vrees dat het openen van een debat langs deze lijnen haast per definitie een aanslag op hun budgetten voor ontwikkelingssamenwerking zal betekenen. Dit is echter een reflex uit de twintigste eeuw, die de totaal veranderde wereld poogt te ontkennen. Maar het zal niet helpen, want het verzwijgen van de werkelijkheid ontgaat de kiezer niet. Immers, het draagvlak voor ontwikkelings-samenwerking neemt – vriendelijk geformuleerd – nu niet bepaald toe.

Laat het CDA daarom blijf geven van een moderne vorm van internationale betrokkenheid, ook op het terrein van ontwikkelingssamenwerking. Dat vormt de beste remedie tegen degenen die slechts uit zijn op vermin-

Het CDA moet op het terrein van ontwikkelingssamenwerking blijf geven van een moderne vorm van internationale betrokkenheid

dering van het budget zonder zich te bekommeren om elk begin van inhoudelijke onderbouwing. Dat betekent dat dus ook binnen het CDA de naald uit de klassieke groef moet. Christendemocraten behoren in de voorhoede te staan bij dit debat, want met louter verdedigen worden de noodzakelijke stappen niet gezet.

Het conceptverkiezingsprogramma geeft in dit verband een voorzichtige aanzet voor verandering en biedt kansen die de christendemocratie niet mag laten lopen.

BESLUIT

De internationale betrokkenheid van Nederland staat onmiskenbaar onder druk: het hoeft voor velen niet meer zo nodig. Men heeft genoeg aan eigen stad en ommeland en veelvuldig valt te horen dat de nationale overheid eerst maar eens het eigen huis op orde moet brengen voordat zij zich om de wereld buiten de eigen grenzen gaat bekommeren.

Deze redenering berust echter op een gevaarlijk misverstand. Veiligheid en stabiliteit – maar ook welvaart en welzijn binnen de nationale staat – zijn zozeer afhankelijk geworden van omstandigheden en gebeurtenissen buiten de landsgrenzen, dat internationale betrokkenheid niet iets is waar een land al dan niet voor kan kiezen. Het is een voorwaarde voor ontwikkeling. Zowel voor ons hier als voor hen die ver weg wonen en het zonder onze solidariteit niet redden. Dit is het debat dat in het CDA scherp moet worden gevoerd.